

Денисюк Вікторія – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси – українська жіноча проза кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Ткаченко В. І.

Юлія Бурдейна

ТЕМА ЖИТТЯ І СМЕРТІ В ОПОВІДАННІ ГАЛИНИ КИРПИ «МІЙ ТАТО СТАВ ЗІРКОЮ»

На превеликий жаль, навіть у сучасному світі для дітей існують воєнні загрози. Розглядаючи цю ситуацію потрібно зазначити, що війна – найбільше жакіття в історії людства. Це найважче випробування для народу. Найбільш беззахисними та вразливими виявляються в цей час діти. Їхнє дитинство безповоротно йде, йому на зміну приходять біль, страждання, втрати рідних та близьких. Крихітні душі дітей війна стискає металевими, холодними лещатами, калічачи їх. Саме в такому випадку, потрібно правильно пояснити та донести юним особистостям, що відбувається навкруги та як з цим боротися. На допомогу у цьому приходять дитяча література.

Ці події знаходять відгомін і в літературі для юних читачів, адже вони також є частиною цього суспільства, переживають родинні та особисті трагедії – смерть батьків, родичів, які загинули на війні («Мій тато став зіркою» (2015) Галини Кирпи, «Марта з вулиці Святого Миколая» (2015) Дзвінки Матіяш, «Казка про Майдан» (2014) Христини Лукашук, «Війна, що змінила Рондо» (2014) Романни Романів та Андрія Лесіва).

Нині досить активно проводяться дослідження у галузі танатології. Критики та оглядачі Ірина Славінська, Христя Венгринюк, письменники Наталія Щерба, Володимир Аренев, бібліотекар Таня Пилипець вивчають проблеми дитячої реакції на смерть, танатофобії у перехідних вікових періодах та подолання страху смерті. Т. Качак переконана, що художні книжки – це особлива розмова з дітьми про смерть [1, с. 208]. Тому актуальним є подальше дослідження теми життя і смерті в сучасній українській літературі для дітей та юнацтва.

Мета статті – з'ясувати особливості відображення танатичних мотивів крізь призму дитячого бачення в оповіданні Галини Кирпи «Мій тато став зіркою».

Т. Качак вказує на кілька факторів, які вплинули на актуалізацію танатичного в сучасній українській літературі для юних читачів: «По-перше, зміна уявлень про те, якою має бути література для дітей та юнацтва; переорієнтація з дидактичної на пізнавальну, розважальну, комунікативну функцію; демократизація у виборі тем, розтабування та відсутність цензури, ідеологічних приписів. По-друге, приклад зарубіжних письменників. Зараз в Україні особливу популярність мають перекладні книжки, в яких дуже цікаво, правильно з психологічної та вправно з художньої точки зору написано про смерть і її сприйняття дітьми... По-третє, танатичні мотиви у сучасній українській літературі посилюються із актуалізацією мілітарної теми, художньої реакції письменників на жорстокі реалії сьогодення: Майдан, війну на Сході України, щоденні смерті українських воїнів» [2, с. 23].

Психологію смерті крізь призму сприйняття дитиною та її почуття досліджує Галина Кирпа в оповіданні «Мій тато став зіркою». Сприйняття смерті дитиною передається письменницею через власне бачення, адже авторка спостерігала за подіями, які відбувались під час війни в Україні.

В оповіданні «Мій тато став зіркою» – головна героїня дівчинка дошкільного віку, чий тато загинув на Майдані. У

повіді немає прямого зображення подій, але їх нескладно відтворити за розповідями дівчинки – барикади в середмісті й тато на них, ось він зник і його шукають, а ось його у домовині-човні відспівують на Майдані. Тобто за розповідями маленької героїні можна легко систематизувати конкретні факти минулого, згрупувати в значні історичні події та загалом у цілісні історичні процеси. Дівчинка міркує про недитячі теми: смерть, війну, біль через втрату найрідніших. Розповідь маленької героїні переповнена страхом, очікуванням, хвилюванням, тугою.

Танатичні мотиви переростають у тему твору. Авторка уникає слово смерть, щоб менше травмувати молоде покоління. Навіть, у назві твору письменниця замість лексеми «помер» використовую «став зіркою», що не так впливає на психіку дитини.

Головна героїня твору чекає, щоб тато прийшов додому з Майдану, але він вже більше не з'являється, тому в дівчинки виникає тьма запитань, на які матері потрібно знайти відповіді для малечі. Галина Миколаївна передає типову поведінку дорослих, адже вони уникають прямих відповідей на складні дитячі питання, приховуючи від них правду: *«..але минала ніч, друга, третя, а тато все не приходив. Мені це вже починало не подобатися, і я раз по раз питала мами:*

– Коли прийде тато?

І вперше мама нічого не відповідає. Так наче я питаю про когось стороннього. Вона поводитьься так, мовби не чує мене. Так наче вуха в неї заткнуті ватою. Загалом мама мені теж починала не подобатися. Вона враз стала якась інакша. Майже нічого не говорить, усе підходить до мене і обіймає. Ні з того ні з сього.

– То коли, мамо? – допитуюсь я» [3].

Можна простежити, що мати головної героїні не знає, як правильно розповісти дівчинці про події, які відбуваються в країні. Напевно, мати сама остаточно не може усвідомити того, що вже сталося.

Але наша героїня переконали матір, що з нею не потрібно поводитись, як з дитиною і мати переходить на іншу сходинку – починає говорити з дівчинкою на рівні дорослих людей: «– Мамо, тільки не поведься зі мною, як з маленькою, – прошу я в мамі.

Мама здивовано дивиться на мене. Здається, хоче щось заперечити, та врешті-решт передумує.

– Гаразд, не буду, – обіцяє вона і знов ні з того ні з сього мене обіймає. Міцно-міцно, міцніше не буває. А потім дуже довго цілує в голову» [3].

Спостерігаючи за головною героїнею, можна побачити, що дівчинка сумує за татом, їй дуже складно досягнути такі реалії життя, зрозуміти їх сенс, пояснити для себе, чому так сталося. Письменниця тонко передає цю розгубленість, дівчинки, її емоційне переживання, обурення, а відтак – сльози, страшний жаль і розпач. І мама, і дитина намагаються не впадати у відчай. Дівчинка завжди тримає батька в думках поруч із собою. Зважаючи на те, що книжка адресована юним читачам, а оповідь ведеться від імені дитини, письменниця через умовність та метафоричність мови намагається не загострювати трагічного пафосу, але не уникає драматизму зображеного.

Хоч тема втрати батька дуже складна, дорослі не можуть її вічно замовчувати у суспільстві, в якому так багато дітей пережили таку трагедію на власному досвіді. Однак серед глибокого суму в книжці бринить світла нотка – «наш тато став зіркою і завжди нам світлитиме». Навіть той тато, який живе лише в пам'яті, підтримує і надихає свою дитину, світить їй і завжди світлитиме.

В оповіданні Галини Кирпи «Мій тато став зіркою» образ батька – сильний і глибокий. Він є тією людиною, завдяки якій донька пізнає світ. Все її буття ніби бачиться крізь призму світогляду батька. Дитина постійно його згадує. В її спогадах, в її серці батько житиме вічно – це беззаперечна істина.

Можна спостерігати, що душа тата повна щирості і світла. Він ніжно ставиться до природи і привчає маленьку

дівчинку до того ж. Образ батька – творча особистість: «– Коли це все закінчиться, ми з тобою малюватимемо небо й тополі, – казав тато. – І тополі у нас із тобою діставатимуть до самого неба. Я хочу, щоб усі побачили, яке високе в нас небо і які високі тополі» [3].

Батько до безтями кохає свою донечку, він розуміє, що може більше не побачити свою малечу, тому і обіймає так сильно, як в останнє. Батьківська любов – це найсильніше «зілля», яке лікує дитячу душу: «– Ой, тату, задушиш, – шепчу я.

А тато мовби не чує – обіймає ще міцніше» [3].

Батько – герой своєї Батьківщини. Він щиро вірить у нашу перемогу і незалежність! Тато пишається своєю країною та народом, який чинить опір ворогам: «– Доцю, сонечко, ми переможемо, – шепоче тато мені на вухо. І я розумію: шепоче він не тому, що звіряє якусь таємницю, а просто від щастя. Колись мама казала, що щасливі люди часто говорять пошепки. Мені трішки лоскотно, і я подумки сміюся» [3].

Головна героїня було янголятком для батька, він оберігав її та любив всім серцем. Дарував їй лише добро: «...а от тато ніколи не забував не то що про мене, а й про мого ангела» [3].

Тато поклав своє життя за спокій та свободу своєї родини: «– Ти ба, такий молодий, а вже зірка..» [3]; «Я навіки люблю тебе, тату!» [3]. Він захищав країну, відстоював її права. Батько навік залишився героєм в очах дівчинки та мільйонів українців.

Можна спостерігати, що навіть після важких подій, які відбулися з дівчинкою – смерті батька, вона гідно тримається і у її голові та серці він вічно залишається найкращим батьком у світі.

Таким чином, у творах Г. Кирпи головна увага сфокусована на дитині, яка є активною учасницею драматичних подій, а реальність, історичний факт виступає частиною її сьогодення. Тож і середовище, яке оточує, подається очима дитини. Тема втраченого дитинства

побудована й на основі художнього розгортання проблеми «діти і війна». Письменниця заглиблюється у тему війни, осмислюючи наслідки її впливу на долю дівчинки, заглиблюючись у психологію переживань її і дорослих, даючи відсіч нівелюванню морально-етичних цінностей. Позитивним є те, що у сучасній літературі для дітей та юнацтва з'являються твори, у яких митці намагаються доступною дитині мовою висвітлити ситуацію, передати емоції героя-ровесника.

Література

1. Качак Т. Танатичні мотиви у сучасній українській прозі для дітей та юнацтва. *Slavica Wratislaviensia*. 2019. № 168. С. 207–217. DOI: 10.19195/0137-1150.168.17.

2. Качак Т. Тема війни і миру в сучасній українській прозі для дітей та юнацтва. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2015. № 3. С. 22–24.

3. Кирпа Г. Мій тато став зіркою. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015.
[URL:http://bukvoid.com.ua/library/galina_kirpa/miy_tato_stav_zirkoyu/](http://bukvoid.com.ua/library/galina_kirpa/miy_tato_stav_zirkoyu/)

Бурдейна Юлія – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси – танатичні мотиви у сучасній українській прозі для дітей.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.